

STERIO SPASSE

SOKROLESHA

BIBLIOTEKA E MIKUT TË LIBRIT

STERJO SPASSE

SOKOLESHA

(LEGJENDA PËR TË RINJ)

Piktor : DOLLI GJINALI

2327

~~40431~~

BIBLIOTEKA E MIKUT TË LIBRIT
GJURGENE

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

E BUKURA E PRESPËS

PO VOZITNIM brigjeve të liqenit të Prespës bashkë me disa të mësuar, të ardhur dëllëngthi nga Universiteti Shtetëror i Tiranës për të studjuar vlerën e Shpellave-eremite të këtyre anëve. Na magjepste bukuria përrallore e liqenit, por, më fort se çdo gjë tjetër, na magjepsi legjenda, që na tregoi njëri nga ata të mësuarit e Tiranës, duket bir i këtyre vendeve. Sa na doli përpara Shpella-eremite — SHPELLA E ZEZË, pranë Gllomboçit, ai na tërhoqi vëmendjen:

— Pa shikoni, ç'bukuri: natyrë, ç'madhëri arkitekturë! — na tha dhe zgjati dorën përppjetë. Barka u ndal dhe ne ngritëm sytë lart: Mbi dyzet metra lartësi, midis shkëmbinjve të thepisur thikë, ishte ngritur Shpella-eremite. një arkitekturë e çuditëshme, që luftoi me shekuj pa u prishur fare. Nga buza e liqenit gjarpëronte një shkallë, e ndërtuar me dru dëllinje, e kohëve tona, por e ndërtuar me mjeshtëri.

Pasi hipëm një nga një nëpër ato shkallë, e pamë tërë atë ndërtim të vakëfit brenda në atë shpellë shkëmbi, e pasi soditëm tërë atë pamje të madhërishe, të liqenit, që na shtrihej përpara, ne, tërë kërshëri, e rrethuam të mësuarin e Tiranës të na e thoshte legjendën e kësaj Shpelle-eremite. Dhe ai filloi:

...Një natë përsëri u dëgjuan të shtëna pushke nga kulla e beut aty në të dalë të fshatit. Fshatarët u strukën më shumë pranë kllanikëve. Teta Lena e Shushatura, tani e thinjur dhe e drobitur, nga pleqëria e nga vuajtjet, nuk lëvizi fare nga stroma. Por Marisë nuk iu durua: u ngrit, hapi kanatën e dritares dhe hodhi vështrimin nga liqeni: ehe, ehe, në thellësitë e ujërave llamburisnin gjuhëra të zjarrta! Sa bukur! Dallgët perçeshkumë ishin skuqur gjak! Liqeni dukej sikur digjej flakë! Kurrë s'kishte parë një pamje të tillë të çuditëshme, të mrekullishme, tamam si në përralla! Për një copë herë e humbi dhe mbeti mëdysh. Pastaj me kujdes hapi derën dhe zgjati kokën nga fshati: — Ehe, ehe, andej nga kulla e beut ngriheshin në qiell shtëllunga tymi e gjuhëra të zjarrta. «Me siguri ja paskan marrë të keqen beut hangaret dhe plevicat e tij» — mendoi ajo. Por sakaq në vathë dhitë u trembën dhe asaj iu bë sikur dikush, njeri a egërsirë, kërceu brenda. U drodh dhe i vuri llozin derës. Mbajti vesh dhe... përsëri dëgjoi dhitë të tremben duke shkuar nga njëra anë e vathës në tjetrën.

«Me siguri do të jetë ndonjë egërsirë». — mendoi Maria. Por qeni nuk jepte asnjë shenjë. Ndezi pishën, mori sakaturen, hoqi llozin e me të druajtur dolli: Larg gjuhërat e zjarrta dhe shtëllungat e tymit vazhdonin të vallëzonin me dallgët e liqenit e të qiellit, kurse këtej kishte vetëm errësirë, errësirë dhe heshtje varri.

«Me siguri më bënë veshët» — mendoi. Për ndërkaq, pa pandehur, dikush i shoqti pishën dhe një dorë e fortë e shtrëngoi pas krahut. Njëkohësisht dëgjoi një zë të ulët, por urdhëronjës:

«— Mos u tremb! Eja pas meje! —
Për çudi ajo nuk u tremb; si manare e ndje-

llur me thërmiza buke, i vajti pas e u ulën aty në korie. Përsëri dëgjoi zërin e pakët, por urdhëronjës të të panjohurit:

«— Mos u tremb! S'jam njeri i lig. A ke njerëz të tjerë në shtëpi? Jam i plagosur. —

«— Aaa!» — klithi ajo e llahtaritur.

«— Mos, mos! Nuk jam njeri i lig! — përsëriti ai, kësaj here si me të lutur. — Jam i plagosur dhe duhet të ndërroj plagën.

Asaj iu dhimbs ky i panjohur: e kapi përdore dhe e tërhoqi pas vetes. E futi në shtëpi dhe mbylli derën me lloz. Ndezi pishën në prushin e vatrës dhe atëhere pa përpara saj një burrë shtatmadh e shpatull gjerë, me mustaqe gjer te veshi, me mjekër krela-krela, me gunë krahëve, me dogra shtrënguar në dorë, me kobure e me kamë ngulur në siljah e me një jatagan të madh, që i varej në brez. Për çudi kësaj here, jo vetëm që nuk u tremb, por mori zemër e sesi i erdhi kur pa një trim të tillë, si ai i përrallave, që luftonte me kuçedrën. Pa dashur ja bëri tërë ngashërim:

— Ti na qënke si hajduti i tmershëm Shkamb Sokoli!

Ai buzëqeshi, por në atë hie — dritë të rënduar, ajo nuk e vuri re. Veçse u kujtua se ai i pat thënë që ishte plagosur.

Teta Lena e Shushatura, sa dëgjoi zërin e burrit të panjohur, u ngrit me përtesë:

— Ç'është kështu, moj Marie?

— Ssst! — ja bëri e bija, duke vënë gishtin në buzë. — Është një trim i plagosur.

— I plagosur?! Po pse më rri ashtu e shushatur. Ja aty në atë sèpeten e vogël ke një këmishë; grise e lidhja plagën — e urdhëroi plaka.

Në atë dritë — hie të pishës shquhej gjithmonë më qartë buzëqeshja e dhimsur e të panjohurit.

E ulën në buxhak, ja ndezën zjarrin dhe në llamburimën e flakëve, u duk fytyra e tij e zbetë, sytë e zes balli i gjërë, mustaqet gjer te veshi edhe mjekrëza katran e zezë mbirë nëpër faqet. Maries përsëri iu duk madhështor, i pashëm, trim përmbi trim, tamam si ai i përrallave.

— Ti qënke vërtet si hajduti i tmershëm Shkëmb Sokoli! — përsëriti ajo e habitur.

— A e ke parë ti hajdutin Shkëmb Sokoli? — pyeti ai duke treguar një sërë dhëmbësh si fildishi.

— Jo, po ashtu thonë. Këtej nga fshati ynë rralle ka ardhur ai. Pastaj në këtë kasollen tonë s'ka asnjë punë. As para kemi, as mall, as... Ai u bie në qafë afendikonjve e agallarëve, se ne, fukarenjtë, veç morrave, s'kemi ç't'i japim! — Buzëqeshi vajza dhe vazhdoi t'i lidhte plagën sipas këshillave të s'emës.

«— Ha-ha-ha! — qeshi i plagosuri i panjohur.

«— Mos qesh! Kështu është! — ja preu ajo shkurt. — Më shikon mua? Çfarë do të marrë prej meje, veç këtyre leckave, që kam veshur.

«— Më jep pak ujë! — iu lut ai.

«— Jo, jo! Ujë mos pi, bir i nënës! Kështu na thoshte nëna, ndjesë pastë: Të plagosurit mos i jepni ujë! — ndërhyri plaka e thyer si drapër. — Duro dhe ça, sa të të pushojë gjaku. —

Fytyra e të panjohurit u zbe akoma, dhe, ashtu si ishte, me fjalën përgjysmë, ra në stromë pa ndjenja.

* * *

Kur u gdhi, në fshat u përhap fjala, dhe kjo fjalë arriti gjer te veshi i çobankës sonë, — se atë

tmeruan, por i plagosuri i panjohur vetëm buzëqeshi pa lëvizur nga vëndi.

«— Gati je? — e pyetën ata.

«— Po, gati jam! — u përgjegj ai dhe tinës i hodhi një vështrim plot kuptim Marisë. —

Sa çel e mbyll sytë, ai u gjënd në këmbë me gunën në krahë, me dogranë në dorë, me kobure e me kamë në silah, me jatagan në brez!

Marinë sikur e kafshoi diçka në kraharor, kurse teta Lena ja bëri:

«— Oi, oi, po ku na le neve?! —

I plagosuri u përul, i mori dorën, ja afroi në buzë dhe ja puthi:

«— Teta Lena, falem nderit shumë. Këtë të mirë nuk do të ta harroj kurrë, kurrë! Ti më shpëtove jetën.

«— O bir, të pastë nëna! Po na e shëmton shtëpinë! — belbëzoi ajo me lot në sy.

I panjohuri i plagosur iu kthye Marisë:

«— Të falem nderit me gjithë zemër, Mari. T'u bëftë krah hajduti Shkëmb Sokoli, — i tha dhe i shtrëngoi dorën fort e fort si të donte t'ja këpuste e ta merrte me vehte.

«— Udha e mbarë! Udha e mbarë! — ... — munda të pëshpërisë ajo duke mbajtur me zor nga shërimin dhe iu duk sikur iu shkëput diçka nga kraharori. —

Vanë e shkuan edhe të katër burrat me gunë e me dogra hedhur krahëve në atë errësirë pus.

«— Oi, oi, po ku na le neve, mor bir! — u dëgjua përsëri ofshama e mbytur e teta Lenës.

* * *

Një muaj e gjysmë më vonë në atë vetëmi e varfëri të tmershme një mesnatë dikush trokiti te

dera e kasolles. Të ndrojtura e me pishë në dorë
ëmë e bijë hapën derën: U dolli përpara një burrë
me gunë, me një mushkë ngarkuar. Nuk e kuptuan
në kishte mjekër apo jo, se edhe fytyrën e kishte
pështjellë me një vinarkë.

— Mos banon këtu teta Lena? — pyeti ai.

Kur u sigurua se plaka ishte vetë teta Lena
me të bijën, shkarkoi mushkën dhe u tha:

«— Kini të fala nga hajduti i tmershëm Shkëmb
Sokoli. Këto jua dërgon dhuratë. Në këto hejbe
është paja e Marisë. Ditën e Shënpetrit hajduti
Shkëmb Sokoli me çetën e vet do të zbresë në fshat.
Do të mblidhen gjithë fshatarët. Më porositi të
zbrisni edhe ju në shesh të fshatit të veshura me
rrobat, që ju dërgon. —

Kaq tha i panjohuri me gunë e me dogra dhe
u bë erë me gjithë mushkë.

Të dy gratë shtangën një copë herë. Ku e dinte
hajduti i tmershëm shtëpinë e tyre? Emrat e tyre?
Hallin e tyre? Fët u shkoi mëndja te ai i panjohuri
me gunë e me dogra, të cilin e patën mbajtur tri
javë të tëra fshehur në shtëpi duke e mjekuar, e
që u thoshte se quhej Gjini, vetëm Gjini. Mos vallë
ky Gjini t'ja kishte qarë hallin hajdutit të tmershëm
Shkëmb Sokolit e ky, për mëshirë, si gjithë vaj-
zave të tjera të varfëra, po i dërgonte dhe Marisë
fajën e martesës? Po pse t'u besonte hajduti i tmer-
shëm e t'i lajmëronte që tani të bëheshin gati për të
marrë pjesë në sheshin e Manave, nisur e stolisur
me plaçkat e dhuruara? Si ishte e mundur që hajduti,
i cili tmeronte bejlerët, agallarët, afendikonjtë dhe
nizamët, të mendonte për këto dy varfanjake të për-
buzura? Marisë, sidomos Marisë çdo gjë i duk, si
ëndër: i dukej e pabesueshme që të kishte qëndruar
tri javë fshehur në shtëpi të saj ai trimi guzëdhirtë

e me dogra e ajo t'i kishte shërbyer e ndruar plagët; i dukej e pabesueshme që të dy ata — ai dhe ajo — të kishin gudulisur njeri tjetrin duke kryqëzuar vështrimet e tyre, dhe me atë psherëtimën e tij të këndëshme e të dhimbëshme: Mari! Mari! Mari!

Ëndër i dukej edhe kjo dhuratë e zbritur nga qielli. I shpunë të dy thasët në shtëpi. E çfarë nuk kishte aty! Miell, sheqer, oriz, kripë, sapun, sa për të jetuar të dyja një vit të tërë. Hapi hejbetë dhe mbeti e habitur: nxori prej tyre një palë rroba nusërie tërë hoja e qendisma. Rroba të tilla s'kishte as e bija e afendikoit të fshatit, të Ogurziut. Uuu, pa shih, pa shih: edhe futë prej kadifeje me push të kuq, edhe grykore prej atlasit ngjyrë qielli; edhe brez prej sërimi me toka floriri; edhe vëthë me sumbulla të kuqe, që shkëlqenin si flakë. Pupu, edhe gjerdhan prej tri rrathë mahmudiesh! Oi, oi, oi! Një pasuri përrallore, që me siguri nuk do ta kishte as e bija e Pashajt të Ohrit, as e bija e valiut.

Tërë atë javë nuk e zuri gjumi fare: ëndëronte ditët, që kishte kaluar duke mjekuar të plagosurin e panjohur me gunë e dogra; ëndëronte edhe takimin, që duhej të bënte me hajdutin e tmershëm Shkëmb Sokoli. Dhe ja, ajo e diel mbrëma erdhi:

«— Si të bëjmë, nëno?

«— Si të bëjmë, bijëzo? — pyetën me dyshim njëra tjetrën. —

Aty nga Sheshi i Manave filluan të dëgjohen gajde, gërneta e timpane.

«— Kanë zbritur, nëno!

«— Kanë zbritur, bijëzo! — përsëri i pëshpëritën njëra tjetrës.

Në këtë kohë një e trokitur u dëgjua në derë; dy, tri të trokitura dhe një zë i fortë:

«— Shpejt, shpejt vishuni dhe dilni te Sheshi

i Manave. Atje ju pret hajduti i tmershëm Shkëmb Sokoli.

Pastaj heshtje.

«— Vishu, bijëzo, të shkojmë!

«— Po vishem, nëno! Vishu edhe ti.

Të ndrojtura, me hap të ngadalshëm; me kokë ulur të dy gratë vajtën në Shesh të Manave. Atje s'kishe ku të hidhje mollën; gra e burra, pleq e të rinj, edhe fëmijë, si të ishte dasmë, si të ishin Pashkët! Nënë e bijë, pa rënë në sy, u strukën prapa dy plakave. Maria me habi pa në anën e burrave disa vetë me guna krahëve; me dogra në duar, me mustaqe e me mjekra. Midis tyre dalloi një fytyrë të njohur, tamam si të atij që e kishin mbajtur tri javë në shtëpi. Ishte e mundur?! Po kush ishte hajduti i tmershëm Shkëmb Sokoli? Me siguri ai më i moçmi, me atë mjekër të bardhë gjer në brez e me ato mustaqe si dy shtëllunga lesh rudeje.

Por ai i njohuri, Gjini, u veçua nga burrat, doli pak përpara e foli me zë të lartë:

«— Vëllezër, motra! Beut ja dogjëm hangaret e plevicat, ja përzumë qahjallarët! Po të guxojnë të vijnë edhe një herë, ja, kjo i pret! — dhe ngriti lart jataganin. — Ju tani të filloni të korrni e të shini dhe drithin ta hidhni në hambaret tuaja pa frikë! —

Fshatarët hoqën kapat dhe i tundën në ajr; gravet iu çel fytyra; vajzat hoqën lahuritë dhe i derdhën gërshetat supeve.

«— Ai është!

«— Ai! — pëshpëritën ëmë e bijë.

«— Po cili se?

«— Tani u bini gajdave, u bini gërnetave! Ta festojmë këtë fitore, — u dëgjua përsëri zëri i fortë i atij njeriu me gunë të dhirtë e me jatagan në